

UOT 378.4:303.722

MOTİVASİYA ƏSASLI İDARƏETMƏ METODLARI: ŞAĞİRDŁƏRİN AKADEMİK NAILİYYƏTLƏRİNİN ARTIRILMASI VƏ AZƏRBAYCAN DİLİ TƏDRİSİNDƏKİ TƏTBİQİ

Lalə Məhəmmədli qızı Bəxtiyarlı*SABAH qrupları, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin magistrantı***ORCID:** 0009-0005-7405-0961**E-mail:** yusufovalala@gmail.com

Açar sözlər: *motivasiya əsaslı idarəetmə, akademik nailiyyətlər, Azərbaycan dili tədrisi və nəzəriyyələri, interaktiv tədris metodları, şagird fəallığı, təhsil psixologiyası.*

Ключевые слова: *мотивационное управление, академические достижения, преподавание азербайджанского языка и теории, интерактивные методы обучения, активность учащихся, психология образования.*

Key words: *motivation-based management, academic achievements, Azerbaijani language teaching and theories, interactive teaching methods, student engagement, educational psychology.*

Təhsil sistemi cəmiyyətin inkişafında mühüm rol oynayan bir sahədir və bu sahənin keyfiyyəti şagirdlərin motivasiyasına bağlıdır. Şagirdlərin akademik uğurları yalnız onların intellektual qabiliyyətlərinə deyil, həm də təlimə qarşı olan münasibətlərinə və motivasiyalarına əsaslanır. Motivasiya, şagirdlərin tədris prosesinə qatılmağa, müəyyən hədəflər üçün çalışmağa və bu fəaliyyətləri davam etdirməyə həvəs yaradan əsas amildir. Təhsil psixologiyasının müxtəlif yanaşmalarında motivasiya təhsilin vacib bir tərkib hissəsi olaraq qəbul edilir, çünki motivasiya olmadan şagirdlərin uğurlu nəticələr əldə etməsi çətin olur (1).

Azərbaycan dili tədrisi, şagirdlərin dil bacarıqlarını inkişaf etdirmək və analitik düşünmə qabiliyyətlərini artırmaq məqsədini daşıyan vacib bir sahədir. Bu səbəbdən motivasiya əsaslı idarəetmə metodlarının Azərbaycan dili tədrisində tətbiqi xüsusilə böyük əhəmiyyət kəsb edir. Müasir təhsil yanaşmalarının bu sahəyə daxil edilməsi, şagirdlərin dərslərə marağını artırmağa və dil öyrənmə prosesini daha səmərəli etməyə kömək edir (9, s. 57).

Azərbaycan dili dərslərində motivasiya nəzəriyyələrinin tətbiqi, şagirdlərin dərslə marağını artırmaq və onların dil öyrənmə prosesinə cəlb edilməsi baxımından çox önəmlidir. Müxtəlif motivasiya nəzəriyyələri, şagirdlərin öyrənmə fəaliyyətlərinə dair psixoloji, emosional və sosial amilləri nəzərə alaraq, dərslər mühitini zənginləşdirir və öyrənməni daha məhsuldar edir.

Pedaqoji və psixoloji bir çox nəzəriyyələrin araşdırılaraq Azərbaycan dilinin tədrisi prosesinə tətbiq olunması şagirdlərin akademik fəaliyyətinə öz müsbət töhfələrini verəcəkdir. Maslounun ehtiyaclar piramidası nəzəriyyəsi, insan ehtiyaclarını fiziki, sosial və psixoloji olaraq müxtəlif səviyyələrə ayırır (7, s. 375). Təhsil sahəsində, şagirdlərin aşağı səviyyəli ehtiyaclarını ödəmək (yəni təhlükəsizlik, sosial əlaqələr və s.) onların daha yüksək səviyyəli ehtiyacları (məsələn, özünü göstərmə, intellektual inkişaf) üçün motivasiya etməyə imkan verir. Azərbaycan dili dərslərində bu nəzəriyyə, şagirdlərin özlərini dərslə rahat hiss etmələrini təmin edərək, onların təhsil prosesinə daha fəal cəlb edilməsini mümkün edir.

Frederick Herzberg'in İki Faktor Nəzəriyyəsi, şagirdlərin motivasiyasını iki əsas faktorda

izah edir: hygiene faktorları və motivasiya faktorları. Hygiene amili, şagirdlərin rahat dərş mühiti, dərş şəraiti, müəllimlə münasibətləri kimi məsələlərə aiddir. Motivasiya amili isə şagirdlərin uğurlarını tanımaq, onları təşviq etmək, onların şəxsi inkişafına dair müsbət geri-bildirimlər və təkmilləşmə fürsətləri ilə əlaqəlidir. Azərbaycan dili dərşlərində bu nəzəriyyə, şagirdlərin dərş mühitində özlərini komfortlu hiss etmələrini təmin etməklə yanaşı, həm də onların uğurlarını tanımaqla motivasiyanı artırır (6, s. 62). Edward Deci və Richard Ryan'ın özünü müəyyənləşdirmə nəzəriyyəsi, daxili motivasiyanın əhəmiyyətini vurğulayır. Bu nəzəriyyə, insanın hərəkətlərinin öz maraqları və daxili ehtiyacları ilə idarə olunduğunu nəzərdə tutur. Azərbaycan dili dərşlərində özünü müəyyənləşdirmə nəzəriyyəsinin tətbiqi, şagirdlərin təhsildə öz məqsədlərini müəyyən etmələrinə kömək edir (10, s. 112). Şagirdlər öz maraqlarına uyğun mövzuları öyrənmək istədikdə, dil öyrənməyə daha çox motivasiya olurlar.

Azərbaycan dili dərşlərində motivasiya tətbiqinin bir sıra üstünlükləri vardır ki, dərş zamanı tətbiqində həm müəllimin öyrətmə, həm də şagirdin öyrənmə prosesinə müsbət təsir edəcəkdir:

1. Şagirdlərin fəallığının artırılması: Motivasiya nəzəriyyələri şagirdlərin dərşlərdə aktiv iştirak etmələrini təmin edir.

2. Dil bacarıqlarının inkişafı: Şagirdləri yalnız dilin qrammatik və leksik quruluşlarını deyil, həm də dilin mədəni və sosial tərəflərini öyrənməyə təşviq edir (4, s. 21).

3. Yaradıcı düşüncənin stimullaşdırılması: Şagirdlərin tənqidi düşünmə və öz fikirlərini sərbəst ifadə etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir (1, s. 255).

Motivasiya, şagirdlərin akademik uğurlarını müəyyən edən mühüm faktor kimi qiymətləndirilir (3, s. 15). Motivasiya əsaslı idarəetmə yanaşmaları tədris prosesində şagirdlərin daxili ehtiyaclarını, maraqlarını və güclərini nəzərə alaraq onların təlimə olan münasibətlərini dəyişdirir. Pozitiv motivasiya təşviq hissini oyadır. Şagirdləri mükafatlandırmaq onların özünə inamını artırır və daha çox çalışmağa həvəsləndirir (5, s. 88). Həmçinin hər şagirdin fərdi xüsusiyyətlərinə uyğun dərş planları hazırlamaq motivasiyanı artırır. Dərş prosesində interaktiv və oyun əsaslı tədris metodlarının şagirdlərin dərşə cəlb olunmasını zəmin yaradır və öyrənməni əyləncəli edir (2, s. 5).

Motivasiya əsaslı idarəetmə metodları şagirdlərin akademik uğurlarına və ümumi inkişafına əhəmiyyətli təsir göstərir. Müasir tədris yanaşmalarında motivasiya nəzəriyyələrinin tətbiqi Azərbaycan dili dərşlərini daha effektiv və maraqlı hala gətirə bilər.

Problemin aktuallığı. Təhsil sisteminin inkişafı və şagirdlərin akademik nailiyyətlərinin artırılması hər bir ölkə üçün vacib bir məsələyə çevrilmişdir. Azərbaycan təhsilində motivasiya əsaslı idarəetmə metodlarının tətbiqi, şagirdlərin öyrənmə prosesinə daha aktiv cəlb olunmalarına və tədrisin effektivliyinin artırılmasına kömək edir. Motivasiya, şagirdlərin tədrisə olan münasibətlərini və onların müstəqil düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirməyə yönəlmiş ən əsas amil olduğu üçün, bu məsələnin aktuallığı günümüz təhsil sistemində daha da artır. Həmçinin, bu yanaşmaların Azərbaycan dili dərşlərində tətbiqi, həm şagirdlərin dil bacarıqlarını inkişaf etdirməyə, həm də müasir tədris metodlarının tətbiqinə müsbət təsir göstərir.

Problemin elmi yeniliyi. Bu məqalənin elmi yeniliyi motivasiya əsaslı idarəetmə metodlarının Azərbaycan dili dərşlərində tətbiqinin təhsil psixologiyası və pedaqogika sahəsində daha dərin şəkildə araşdırılmasındadır. Motivasiya nəzəriyyələrinin Azərbaycan dilinə tətbiqi və bu yanaşmaların şagirdlərin dərşə olan maraqlarını artırmadakı təsiri, təhsilin effektivliyinin

yüksəlməsində yeni bir metodologiyanın tətbiqini göstərir. Məqalə, bu nəzəriyyələrin real tədris mühitində necə istifadə olunduğunu və şagirdlərin aktivliyini, dil bacarıqlarını və yaradıcı düşünmə qabiliyyətlərini necə artırdığını göstərərək mövcud təhsil metodlarına yenilik gətirir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Motivasiya əsaslı idarəetmə metodlarının praktik əhəmiyyəti Azərbaycan dili dərslərində şagirdlərin təhsil prosesinə daha fəal cəlb olunmasına şərait yaratması ilə özünü göstərir. Bu yanaşmalar, şagirdlərin dərslərlə maraqlarını artırmaqla yanaşı, onların akademik nailiyyətlərini və dil bacarıqlarını inkişaf etdirir. Həmçinin, motivasiya əsaslı yanaşmaların tədris mühitində tətbiqi, müəllimlərin daha effektiv və şagirdlərə uyğun dərslər planları hazırlamalarına kömək edir. İnteraktiv və oyun əsaslı tədris metodlarının istifadəsi dərslər prosesini əyləncəli və şagirdlər üçün daha cəlbedici edir, bu da ümumi təhsil keyfiyyətinin artırılmasına yönəlmiş önəmli bir addımdır. Bu yanaşmalar, həmçinin şagirdlərin müstəqil düşünmə və özünü ifadə etmə bacarıqlarını inkişaf etdirməklə onların gələcək akademik və peşə həyatında uğur qazanmasına imkan yaradır.

Ədəbiyyat

1. Əmrulla Paşayev, Fərrux Rüstəmov. Pedaqogika // Elm və təhsil, 2010, s. 249-271.
2. Anderson, C.A. The role of technology in teaching // Educational Technology, 2008, s. 1-8.
3. Brusilovsky, P., & Millán, E. User models for adaptive hypermedia and adaptive educational systems // The Adaptive Web, 2007, s. 3-53.
4. Gee, J. P. What video games have to teach us about learning and literacy // Computers in Entertainment (CIE), 2003, 1(1), s. 20-20.
5. Hattie, J., & Timperley, H. The power of feedback // Review of Educational Research, 2007, 77 (1), s. 81-112.
6. Herzberg, F. The motivation to work. Wiley, 1959.
7. Maslow, A. H. A theory of human motivation // Psychological Review, 1943, 50(4), s. 370-396.
8. Schunk, D. H., Pintrich, P. R., & Meece, J. L. Motivation and learning // Educational Psychology: A Practitioner's Perspective, 2008, 4 (4), s. 295-310.
9. Tomlinson, C.A. How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms. ASCD, 2001.
10. Deci, E. L., & Ryan, R. M. Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. Springer Science & Business Media, 1985.

Л.М. Бахтиярлы

Роль мотивационно-управленческих методов в повышении академической успеваемости учащихся и их применение на уроках Азербайджанского языка Резюме

В данной статье рассматривается влияние мотивационно-управленческих методов на академические достижения учащихся и их применение в преподавании азербайджанского языка. Подчеркивается важная роль мотивации в повышении качества образования

и укреплении интереса учащихся к обучению. Различные теории мотивации — пирамида потребностей Маслоу, двухфакторная теория Герцберга, а также теория самоопределения Деси и Райана — представлены как основные факторы, влияющие на формирование мотивации в процессе обучения. В статье отмечается, что применение мотивационно-управленческих методов на уроках азербайджанского языка способствует повышению активности учащихся, развитию их языковых навыков и делает учебную среду более интерактивной и привлекательной. В результате применение мотивационных подходов в образовании не только повышает академические достижения учащихся, но и усиливает их интерес к обучению, а также способствует развитию навыков самостоятельного мышления.

L.M. Bakhtiyarli

The role of motivation-based management methods in enhancing students' academic achievements and their application in Azerbaijani language lessons
Summary

This article examines the impact of motivation-based management methods on students' academic achievements and their application in Azerbaijani language teaching. It highlights the important role of motivation in improving the quality of education and strengthening students' interest in learning. Various motivation theories -Maslow's hierarchy of needs, Herzberg's two-factor theory, and Deci and Ryan's self-determination theory - are presented as key factors influencing the formation of motivation in the learning process. The article emphasizes that applying motivation-based management methods in Azerbaijani language lessons increases students' engagement, enhances their language skills, and makes the learning environment more interactive and appealing. Ultimately, integrating motivation-based approaches in education not only improves students' academic performance but also strengthens their enthusiasm for learning and contributes to the development of independent thinking skills.

Redaksiyaya daxil olub: 07.03.2025